

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ประมวลสาระสำคัญ และกำหนดเป็นหัวข้อสำคัญได้ดังนี้

1. การประกันคุณภาพการศึกษา
  - 1.1 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา
  - 1.2 ความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา
  - 1.3 ระบบและกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา
2. การแนะแนว
  - 2.1 ความหมายของการแนะแนว
  - 2.2 ขอบข่ายของการแนะแนว
  - 2.3 ความสำคัญของการแนะแนว
  - 2.4 ภารกิจการแนะแนวระดับมัธยมศึกษา
  - 2.5 มาตรฐานการแนะแนว
3. รูปแบบ
  - 3.1 ความหมายของรูปแบบ
  - 3.2 ความสำคัญของรูปแบบ
  - 3.3 ประเภทของรูปแบบ
  - 3.4 รูปแบบเชิงระบบ
  - 3.5 การพัฒนารูปแบบ

1. การประกันคุณภาพการศึกษา

1.1 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษา ได้อธิบายความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2539: 3) ให้ความหมายว่า “การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง มาตรการหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นได้ว่าสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ผู้จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้”

สงบ ลักษณะ (2541: 12) กล่าวว่า “การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการวางแผนและกระบวนการจัดการของผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา ที่จะรับประกันให้กับสังคมเชื่อมั่นว่า จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ให้ครบถ้วนตามมาตรฐานคุณภาพที่ระบุไว้ในหลักสูตรและตรงกับความมุ่งหวังของหลักสูตร”

อุทุมพร จามรมาน (2541: 1) กล่าวว่า “การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การสร้างความมั่นใจให้กับประชาชน(เจ้าของภาษี)ว่าทุกคนในสถานศึกษาปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ”

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2543: 7) ให้ความหมายว่า “การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง”

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 7) ให้ความหมายว่า “การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง”

โอคแลนด์ (Oakland 1993: 15 – 17) อธิบายว่า “การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกิจกรรมที่มีระบบการวางแผน การจัดการคุณภาพที่จัดดำเนินงานทั้งการพัฒนาระบบคุณภาพ การควบคุมคุณภาพ การปรับปรุงคุณภาพงาน ทำให้เกิดความมั่นใจได้ทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภคว่า กระบวนการเหล่านี้มีคุณภาพทุกขั้นตอน”

สตีเฟน แลและมอร์แกน(Stephen & Mogan 1994: 45 – 46) อธิบายว่า “การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกิจกรรมการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน และวิธีปฏิบัติให้เกิดคุณภาพที่เหมาะสมจากหน่วยงานหรือสถาบันรับรองคุณภาพที่ตรวจสอบ ประเมินผลระบบมาตรฐานคุณภาพที่มีแนวทางปฏิบัติตามมาตรฐาน ระบบวิธีการควบคุมการดำเนินงาน และการบันทึกรายงานผล ด้านคุณภาพซึ่งจะทำให้ผู้บริโภคหรือลูกค้า หรือผู้ใช้บริการมั่นใจได้ว่า

ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าหรือบริการที่ตนเองได้รับมาเกิดจากกระบวนการที่มีคุณภาพไม่ครบถ้วน ส่งผลถึงความมั่นใจในคุณภาพใช้งานของผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการนั้น ๆ”

สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการในการบริหารจัดการของผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา ให้ดำเนินกิจกรรมตามภารกิจโดยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่ระบุไว้ในหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง การประกันคุณภาพ (Quality Assurance) การศึกษาของโรงเรียนจึงเป็นการให้หลักฐาน ข้อมูล แก่ประชาชน ว่าบุคคลในโรงเรียนทำงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้ผู้ปกครองนักเรียน และสาธารณชนมั่นใจว่านักเรียนจะมีคุณภาพตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรและมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

1.2 ความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 ได้กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิด “ความรู้คู่คุณธรรม” และจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งนำไปสู่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา คือ “มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 : 28)

การประกันคุณภาพการศึกษา มีความสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลคุณภาพการศึกษาที่เชื่อถือได้ เกิดความเชื่อมั่นและสามารถตัดสินใจเลือกใช้บริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน
- 2) ป้องกันการจัดการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค และเกิดความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับการบริการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง
- 3) ทำให้ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษามุ่งบริหารจัดการศึกษาสู่คุณภาพ และมาตรฐานอย่างจริงจัง ซึ่งมีผลให้การศึกษามีพลังที่จะพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง (แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สกศ.2543: 7)

การประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความมั่นใจให้ผู้รับบริการการศึกษา ทั้งยังเป็นการป้องกันการจัดการศึกษาที่ด้อยคุณภาพ และสร้างสรรค์การศึกษาให้เป็นกลไกที่มีพลังในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น

การประกันคุณภาพการศึกษาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการที่สำคัญ 2 เรื่อง ดังนี้

1) การกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาซึ่งหลักปฏิบัติทั่วไปจะกำหนดโดยองค์คณะบุคคล ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้มีประสบการณ์ (Murgatroyd, Stephen and Morgan, Colin 1994: 45) ในระบบการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นผู้กำหนดมาตรฐานการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 : มาตรา 31: 17-18) โดยมีสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะกรรมการอุดมศึกษาเป็นผู้พิจารณาเสนอตามลำดับสายงาน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 : มาตรา 34 : 20 – 21)

2) กระบวนการตรวจสอบและประเมินการดำเนินการจัดการศึกษาว่าเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษามากน้อยเพียงไร พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ได้กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายใน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 : มาตรา 48 : 28) และให้มีการประเมินคุณภาพภายนอก ของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุก 5 ปี โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นผู้ดำเนินการ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 : มาตรา 49 : 28 – 29)

1.3 ระบบและกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 47 ประกอบด้วย 2 ระบบ คือ ระบบการประกันคุณภาพภายใน และ ระบบการประกันคุณภาพภายนอก (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 : มาตรา 47 : 28)

1.3.1 ระบบการประกันคุณภาพภายใน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 :11) กล่าวว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามีหลักการสำคัญ ดังนี้

1) จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา

2) การที่จะดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมายตามข้อ 1 ต้องทำให้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา

3) การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ

บริหารและการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงหลักการและกระบวนการดังต่อไปนี้ (พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ 2542 มาตรา 48 : 28)

หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มี 3 ประการ คือ

1) จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่สถานศึกษา ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้ บุคลากรเสียน้ำ โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2) การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามข้อ 1.1 ต้องทำให้การประกัน คุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคน ในสถานศึกษาไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบที่มีความโปร่งใสและมี จิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

3) การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู อาจารย์และบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษาโดยในการดำเนินงานจะต้อง ให้ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผลพัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไป ตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคมและประเทศชาติ

การประกันคุณภาพภายใน ตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ มี 3 ขั้นตอน คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2543 : 7)

1) การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

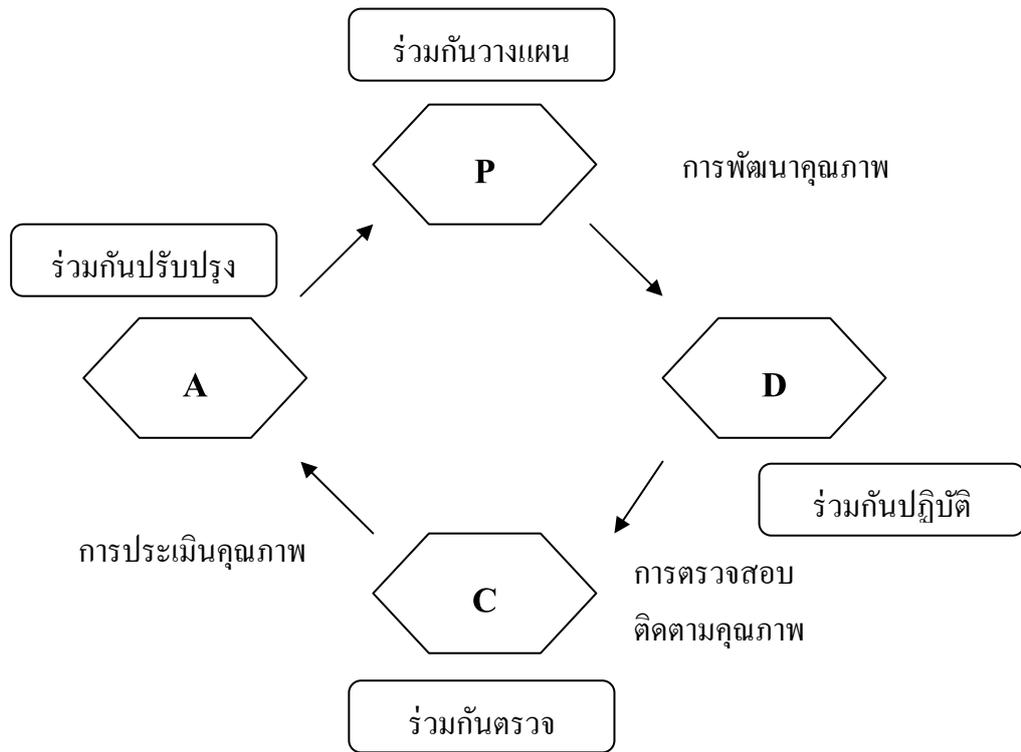
2) การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบ และติดตาม ผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานที่กำหนด

3) การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดในระดับเขตพื้นที่การศึกษาฯ และระดับ กระทรวง

กระบวนการประกันคุณภาพภายใน ตามแนวคิดของหลักการบริหาร ที่เป็นกระบวนการครบวงจร (PDCA) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ 2543 : 10)

- 1) การร่วมกันวางแผน (Planning)
- 2) การร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Doing)
- 3) การร่วมกันตรวจสอบ (Checking)
- 4) การร่วมกันปรับปรุง (Action)

เมื่อพิจารณากระบวนการการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของการประเมินคุณภาพและแนวคิดของการบริหารแบบครบวงจรจะเห็นว่ามีความสอดคล้องกัน ดังนี้

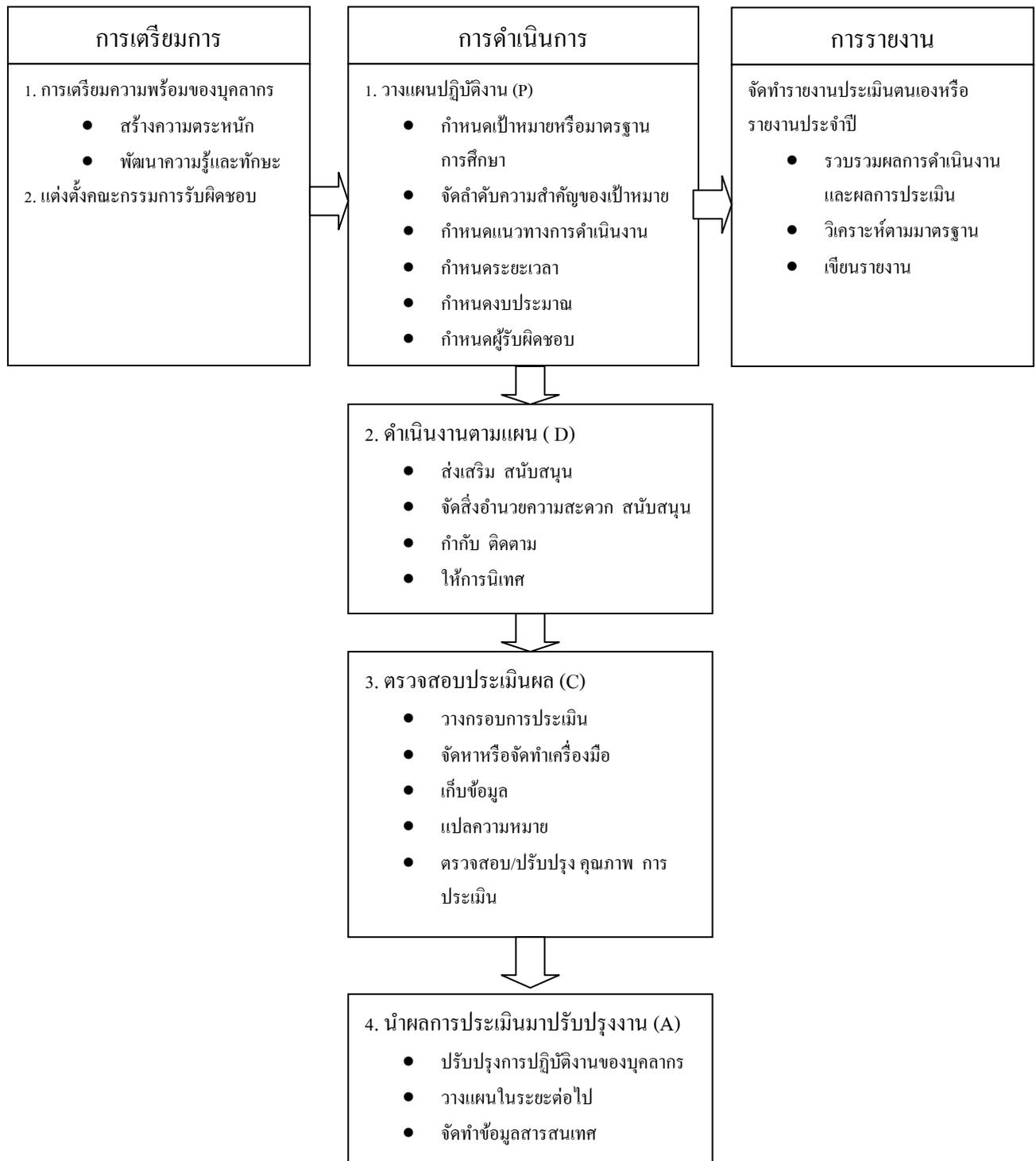
ภาพที่ 2.1 การควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบคุณภาพ

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ 2544

ทฤษฎี PDCA จะรู้จักกันในนามบุคคล 2 ท่าน คือ สจ๊วตและเดมมิ่ง สจ๊วตได้คิดค้นและบรรยายทฤษฎี PDCA ลงในหนังสือเกี่ยวกับสถิติการควบคุมคุณภาพการผลิต (From the Viewpoint of Quality control) สจ๊วตได้อธิบายว่า “แผนการ โครงสร้าง จากฝั่งความคิด ประกอบกับการพัฒนาการฝึกของการจัดการ นำมาใช้ในการปรับปรุงเป็นกุญแจสำคัญในการทำธุรกิจ

ประโยชน์ของทฤษฎี PDCA

ผลการใช้ทฤษฎี PDCA อย่างต่อเนื่อง โดย นายคอร์น จอนห์นสัน ทฤษฎี PDCA เป็นที่รู้จักกันดีของแผนพัฒนาปรับปรุง (CPI) ใช้สำหรับองค์กรในการทำแผนเพื่อใช้ในการปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกันและยังสามารถบอกเราได้ถึงสิ่งที่เราจะมาโดยมาทำเป็นแผน PDCA มี 4 ขั้นตอนด้วยกันคือ 1) การวางแผน ตั้งแผนการในการทำ PDCA 2) การทำ ทดสอบ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร 3) การตรวจสอบ ทบทวนและวิเคราะห์ถึงผลสรุปและตัวชี้วัดกับสิ่งที่ได้มา 4) การดำเนินการ ขั้นตอนการปฏิบัติ ถ้าผลมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีสามารถรวมเข้ากันได้จากการทำ PDCA แต่ถ้าไม่ได้ให้ดำเนิน PDCA ใหม่ โดยมีแผนการที่แตกต่างออกไป

ภาพที่ 2.2 ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

1.3.2 ระบบการประกันคุณภาพภายนอก

ระบบการประกันคุณภาพภายนอก คือ การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม การตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยผู้ประเมินภายนอกที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. เพื่อมุ่งให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น ผู้ประเมินภายนอกหรือคุณหมอโรงเรียน มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง ไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้ง การประเมินคุณภาพภายนอกจะนำไปสู่การเข้าถึงคุณภาพการศึกษาด้วยความเป็นกลาง เพื่อสร้างสรรค์พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างแท้จริง

การประเมินภายนอกของ สมศ.เป็นการประเมินโดยใช้รูปแบบ

“ กัลยาณมิตรประเมิน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) เพื่อตรวจสอบ ยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษา และประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด
- 2) เพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นจุดเด่น – จุดด้อย ของสถานศึกษา เงื่อนไขของความสำเร็จและสาเหตุของปัญหา
- 3) เพื่อช่วยเสนอแนะแนวทางปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพการศึกษา แก่สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด
- 4) เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพ และประกันคุณภาพ ภายในอย่างต่อเนื่อง
- 5) เพื่อรายงานผลการประเมินคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา ของสถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน

การประเมินคุณภาพภายนอก มีความสำคัญและมีความหมาย ต่อสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชน ดังต่อไปนี้ (สกศ 2543)

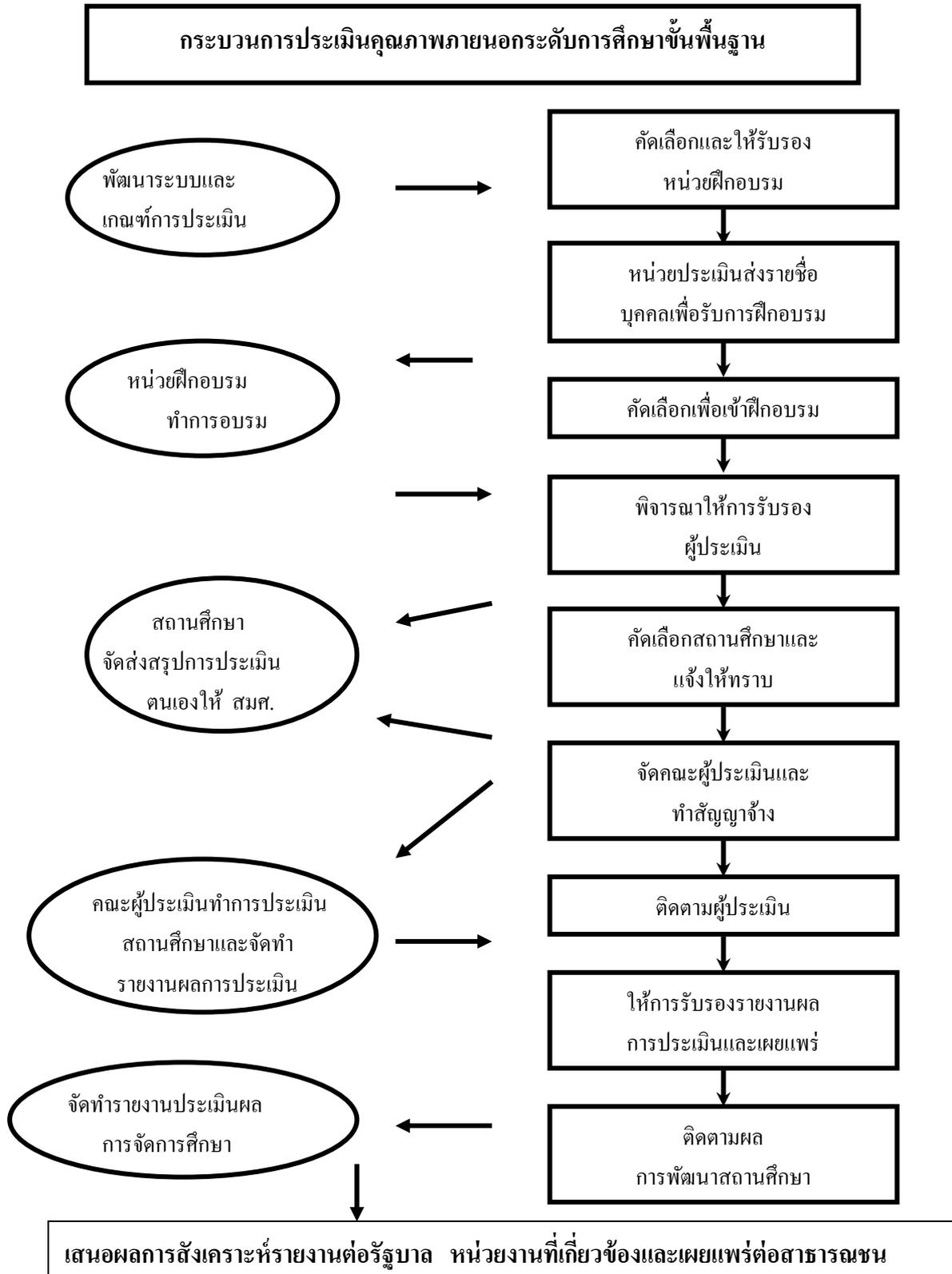
ประการที่ 1 เป็นการส่งเสริมให้สถานศึกษาพัฒนาเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐาน และพัฒนาตนเองให้เต็มตามศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

ประการที่ 2 เพิ่มความมั่นใจและคุ้มครองประโยชน์ให้ผู้รับบริการทางการศึกษาว่าสถานศึกษาได้จัดการศึกษามุ่งสู่คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุขเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ประการที่ 3 สถานศึกษาและหน่วยงานที่กำกับดูแล เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

และชุมชนท้องถิ่น มีข้อมูลที่จะช่วยตัดสินใจในการวางแผนและดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้ไปในทิศทางที่ต้องการและบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด

ประการที่ 4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย มีข้อมูลสำคัญในภาพรวมเกี่ยวกับคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษาทุกระดับทุกสังกัด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวนโยบายทางการศึกษาและการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 2.3 กระบวนการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ที่มา: หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2549 - 2553

สรุป กระบวนการประกันคุณภาพภายใน คือ การประเมินผลการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพ การจัดการศึกษาโดยบุคลากรของสถานศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัด ตามแนวคิดของหลักการบริหารที่เป็นกระบวนการครบวงจร PDCA ส่วนกระบวนการประกันคุณภาพภายนอก คือการประเมิน การติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาโดยผู้ประเมินภายนอกที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. กระบวนการประกันคุณภาพภายในและภายนอก จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ ในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยสถานศึกษาต้องวางแผน พัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผนติดตาม และประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ ตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคมและประเทศชาติ

1.3.3 กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

กรมวิชาการ (2542 : 3 – 4) ได้กล่าวถึงกระบวนการสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วยการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ

1) การควบคุมคุณภาพการศึกษา เป็นการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในเพื่อการพัฒนาคุณภาพเข้าสู่มาตรฐานที่กำหนดไว้

(1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาโดยกระทรวงศึกษาธิการกำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับชาติ เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษากำหนดมาตรฐานการศึกษา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา และจัดทำข้อมูลพื้นฐานการศึกษาไว้เพื่อใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

(2) การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐาน โดยกระทรวงศึกษาธิการ เขตพื้นที่การศึกษาและ/หรือต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดทำแผนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาเข้าสู่มาตรฐานที่กำหนดไว้

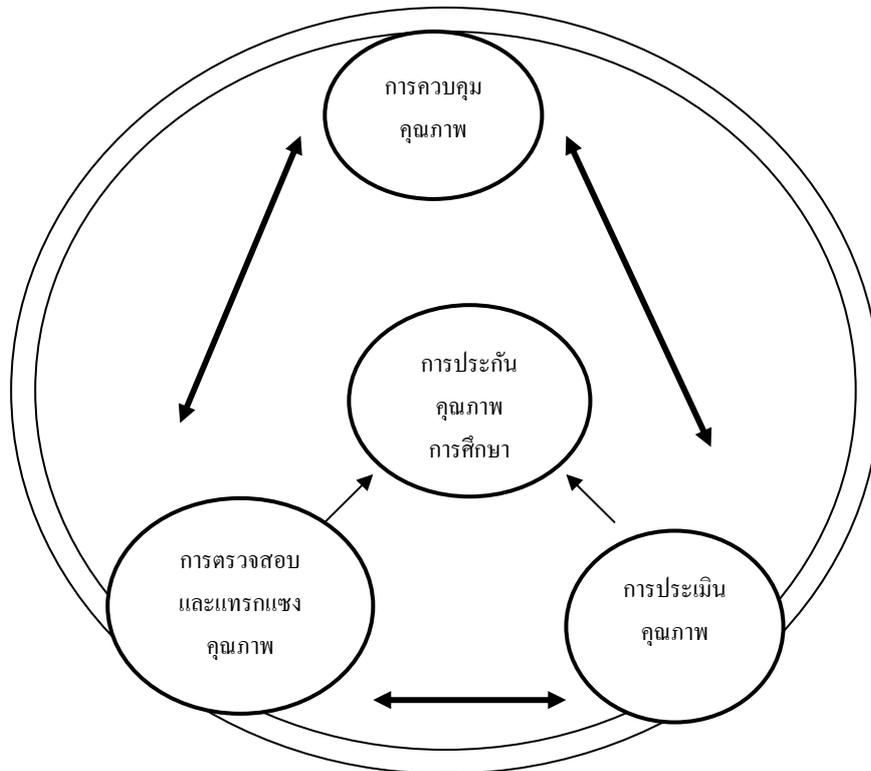
(3) ในด้านการพัฒนาหลักสูตร คือ การพัฒนาครูและบุคลากร ธรรมเนียมสถานศึกษา การเรียนการสอน การแนะแนว การจัดการเรียนการสอน และการวัด ประเมินผลเป็นต้น โดยเน้นระบบและกลไกการปฏิบัติงานตามแผนติดตาม กำกับ การดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2) การตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพการศึกษา เป็นการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และ/หรือต้นสังกัดและกระทรวงศึกษาธิการเพื่อยืนยัน ช่วยเหลือ สนับสนุน ใฝ่ระวัง ปรับปรุง และพัฒนาการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดมุ่งไปสู่มาตรฐานที่ต้องการ

(1) การตรวจสอบและการดำเนินงานทั้งระบบด้วยตนเอง ของสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และรายงานผลต่อผู้ปกครอง ชุมชน สังคมและผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา

(2) การตรวจสอบและทบทวนการศึกษาของสถานศึกษา โดยเขตพื้นที่การศึกษาและ/หรือต้นสังกัด เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและ/หรือใช้มาตรการในการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพ การศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้

3) การประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษา เป็นการดำเนินงานประกันคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเพื่อประเมินและรับรองว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

ภาพที่ 2.4 การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ 2544

การควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบคุณภาพก็คือกระบวนการบริหาร เพื่อพัฒนาคุณภาพตามหลักการบริหาร โดยการควบคุมคุณภาพ คือการที่สถานศึกษาต้องร่วมกันวางแผนและดำเนินการตามแผน เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษา ส่วนการตรวจสอบคุณภาพ คือ การที่สถานศึกษาต้องร่วมกันตรวจสอบเพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษา เมื่อสถานศึกษามีการตรวจสอบตนเองแล้วหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษาและต้นสังกัดก็เข้ามาช่วยติดตามและประเมินคุณภาพ เพื่อให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษา

สรุปได้ว่า กระบวนการประกันคุณภาพ ประกอบด้วย การดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ 1.ควบคุมคุณภาพการศึกษา 2. การตรวจสอบทบทวนและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา 3. การประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษา ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไทย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 47 ประกอบด้วย 2 ระบบ คือ 1. ระบบการประกันคุณภาพภายใน 2. ระบบการประกันคุณภาพภายนอก มีความแตกต่างและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน การประกันคุณภาพภายในเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการให้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาแล้วจัดทำรายงานประจำปีเสนอผู้เกี่ยวข้อง ส่วนการประกันคุณภาพภายนอกเป็นงานที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กับการประกันคุณภาพภายใน เป็นการตรวจสอบผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา โดยหน่วยงานภายนอก สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา สมศ. เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพ การประกันคุณภาพภายในกับการประกันคุณภาพภายนอกจึงสัมพันธ์เชื่อมโยงกันด้วยมาตรฐานการศึกษาโดยคำนึงถึงหลักการสำคัญ คือ นโยบาย ความหลากหลายในทางปฏิบัติและมุ่งส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษามากกว่า การควบคุมหรือการให้คุณภาพให้โทษ

2. การแนะแนว

2.1 ความหมายของการแนะแนว

ได้มีผู้ให้ความหมายของการแนะแนวไว้หลายท่าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้
 ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2529 : 1) ให้ความหมายของการแนะแนวไว้ว่า
 “เป็นกระบวนการผูกพันเพื่อพัฒนาชีวิต เพื่อช่วยให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อมได้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อช่วยให้บุคคลนั้นสามารถช่วยตนเอง นำตนเอง ปรับตนเองได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถป้องกันปัญหาและพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

สมร ทองดี (2530: 5) กล่าวว่า “การแนะแนวเป็นกระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาหรือตัดสินใจได้ถูกต้องเหมาะสมสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพทุกด้าน สามารถปรับตนเองและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข”

วัชร ทรัพย์มี (2531: 3) ให้ความหมายของการแนะแนวไว้ว่า “การแนะแนวเป็นกระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เขาสามารถนำตนเองได้เป็นการตัดสินใจว่าจะศึกษาด้านใด ประกอบอาชีพใด หรือแก้ปัญหาอย่างไร และสามารถปรับตัวให้มีความสุขความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ได้พัฒนาตนเองให้ถึงขีดสุดในทุกด้าน”

สรุปได้ว่า การแนะแนวหมายถึง กระบวนการช่วยเหลือบุคคลในด้านการศึกษาด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม เพื่อพัฒนาแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนเองสามารถช่วยตนเอง นำตนเอง ปรับตนเอง อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข

2.2 ขอบข่ายของการแนะแนว

โกศล มีคุณ (2544: 21) ได้กล่าวถึงแนวคิดหรือเกณฑ์ในการกำหนดขอบข่ายของงานแนะแนวไว้ว่า “เกณฑ์หรือแนวคิดพื้นฐานของการกำหนดขอบข่ายของงานแนะแนวมี 2 ประการเป็นอย่างน้อย คือ เกณฑ์ประการแรก พิจารณาจากหน้าที่ของนักแนะแนว ซึ่งหากพิจารณาความหมายของการแนะแนวที่ว่า การแนะแนวเป็นกระบวนการช่วยให้บุคคลรู้จักตนเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยให้ผู้รับบริการสามารถตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของตนได้อย่างเหมาะสม นั่นคือ การแนะแนว ไม่ใช่การสอน หรือการแนะนำ และเกณฑ์ประการที่สอง จะพิจารณาที่พัฒนาการ หรือปัญหาของบุคคลที่นักแนะแนวเข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้ทำการแนะแนวจะเกี่ยวข้องกับพัฒนาการหรือปัญหาของบุคคลด้านใดบ้าง แต่ละด้านหมายถึงอะไร เช่น ที่ศูนย์แนะแนวอาชีพ อาจทำหน้าที่เฉพาะการแนะแนวอาชีพ ในสถานศึกษาอาจทำหน้าที่ การแนะแนวการศึกษาและการแนะแนวส่วนตัวและสังคม เป็นต้น การกำหนดขอบข่ายโดยทั่วไปมักทำตามประการที่สอง และมักแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ขอบข่ายด้านการศึกษา ขอบข่ายด้านอาชีพ และขอบข่ายด้านส่วนตัวและสังคม”

รัฐจวน คำวชิรพิทักษ์ (2544: 7) โกศล มีคุณ (2544: 22 – 23) และธีรศักดิ์ เลื่อยไธสง (2549) ได้สรุปว่า “ขอบข่ายของการแนะแนวนั้นมีเนื้อหาที่สำคัญ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. การแนะแนวด้านการศึกษา (Educational Guidance) คือ กระบวนการที่นักแนะแนวได้ช่วยให้นักเรียน นักศึกษารู้จักตนเอง และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้จนเต็มศักยภาพ เช่น การวางแผนการเรียน วิชาเรียน การสอบ การแก้ปัญหาการเรียน การศึกษาต่อ ทั้งนี้หากผู้รับบริการแนะแนวไม่รู้จักตนเอง แนวโน้ม

ที่อาจจะวางแผนการศึกษาโดยไม่คำนึงถึงความสามารถตนเอง ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเลือกงานที่ไม่ตรงกับคุณสมบัติของตนเอง แต่ถ้าผู้ให้บริการแนะแนวมีข้อมูลเกี่ยวกับระดับความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน ก็จะแก้ปัญหาการประสบผลสำเร็จในการเรียนทั้งยังสามารถนำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ในการศึกษาได้เต็มที่อีกด้วย

2. การแนะแนวด้านการทำงานและอาชีพ (Vocational Guidance) คือ กระบวนการที่นักแนะแนวได้ช่วยให้นักเรียน นักศึกษารู้จักตนเอง และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งมีโอกาสได้รับประสบการณ์และฝึกงานตามความถนัด เพื่อให้สามารถตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาชีพได้ เช่น การแสวงหาเกี่ยวกับอาชีพและการเลือกสายอาชีพที่เหมาะสม มีเจตคติที่ดีในการทำงาน ความต้องการและความสนใจ เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อมูลด้านความถนัดในอาชีพจะป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างความไม่ฝืนกับการเข้าสู่อาชีพที่ต้องการของผู้รับบริการแนะแนวได้ ทั้งยังทำงานได้ตรงตามความถนัด มีความสุข ความพอใจ และสามารถนำศักยภาพของตนมาใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม หรือ การแนะแนวนุคลิกภาพ (Personality Guidance) คือ กระบวนการที่นักแนะแนวได้ช่วยให้นักเรียน นักศึกษารู้จักตนเอง และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้สามารถตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับส่วนตัวและสังคมได้ เช่น การรู้จักตนเองในด้านทักษะทางสังคม การปรับตัวกับเพื่อนและครู การทำงานร่วมกับผู้อื่น การพัฒนาบุคลิกภาพ และความสามารถที่เหมาะสมในการเข้าสังคม การเลือกกิจกรรมที่สนใจยามว่าง การพัฒนาตนให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีหรือพัฒนาบุคลิกภาพด้านส่วนตัวและสังคมที่เป็นจุดเด่นของผู้รับบริการแนะแนว เป็นต้น”

กมลรัตน์ กริทอง (2545 : 232 - 233) กล่าวถึงขอบข่ายของการแนะแนว ในสถานศึกษาและในองค์กรว่าควรครอบคลุมขอบข่ายงานแนะแนว 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. การแนะแนวการศึกษา หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือบุคคล ให้ได้รับความสำเร็จในการศึกษาตามความสามารถ ในองค์กรก็คือ การส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรมีความก้าวหน้าทางการศึกษา ในรูปการจัดส่งไปเพิ่มพูนความรู้ โดยการไปศึกษาดูงาน ไปรับการอบรมสัมมนา ตลอดจนการศึกษาต่อเพื่อนำความรู้มาพัฒนาองค์กร

2. การแนะแนวอาชีพ หมายถึง กระบวนการช่วยเหลือให้บุคคลรู้จักเลือก และเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพและการปฏิบัติตนให้ประสบความสำเร็จในอาชีพขององค์กร และการเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงาน

3. การแนะแนวส่วนตัวและสังคม หมายถึง กระบวนการที่ช่วยให้บุคคล ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ มีอารมณ์ที่มั่นคง สามารถปรับตัวได้

อย่างเหมาะสมในองค์กร คือ การช่วยให้บุคลากรในองค์กรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และทำงานเป็นทีมอย่างสามัคคีและมีประสิทธิภาพ

ปรีชา วิหคโต (2552 : 113 - 116) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของการแนะแนว ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นว่า “ขอบข่ายของงานแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น วิเคราะห์ได้จากจุดหมายของหลักสูตร ที่มุ่งพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน 3 ด้าน ได้แก่ พัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคม”

สรุปได้ว่า การแนะแนว มีขอบข่ายที่สำคัญ 3 ด้าน คือ 1) การแนะแนว ด้านการศึกษา (Educational Guidance) 2) การแนะแนวด้านการทำงานและอาชีพ (Vocational Guidance) และ 3) การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม หรือการแนะแนวบุคลิกภาพ (Personality Guidance)

2.3 ความสำคัญของการแนะแนว

โกศล มีคุณ (2544 : 14 – 15) ได้จำแนกความสำคัญของการแนะแนว ทั้งต่อผู้รับบริการและสถานศึกษาไว้ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

2.3.1 การแนะแนวมีความสำคัญต่อผู้รับบริการ คือ

- 1) ผู้รับบริการได้รับการส่งเสริมและพัฒนาที่เหมาะสม ทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม อันจะทำให้เกิดความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียน การเตรียมตัว สู้อาชีพ หรือการประกอบอาชีพ และการปรับตัวทางสังคมที่เหมาะสมกับวัยและสถานภาพ
- 2) ผู้รับบริการได้รับการป้องกันผลเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต ในด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม โดยพิจารณาจากความเหมาะสมกับวัยและสถานภาพ
- 3) ผู้รับบริการได้รับการแก้ไข / ช่วยเหลือ กรณีที่ผู้รับบริการเกิดปัญหา ขึ้น การแนะแนวจะมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือโดยมุ่งเน้นให้ผู้พบปัญหาได้รู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง ได้พบกับทางเลือกต่างๆ ในการแก้ปัญหา ได้คิดวิเคราะห์และตัดสินใจ เลือกทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับตนเอง

2.3.2 การแนะแนวมีความสำคัญต่อสถานศึกษาคือ

- 1) การแนะแนวเป็นกลไกของสถานศึกษาหรือองค์กรในการส่งเสริมพัฒนา ป้องกันและช่วยเหลือให้สมาชิกแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม
- 2) การแนะแนวช่วยลดปัญหาและความขัดแย้งในสถานศึกษา หรือ องค์กรเนื่องจากสมาชิกมีวุฒิภาวะที่ดีจะส่งผลปัญหาด้านต่าง ๆ น้อยลง
- 3) การแนะแนวช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษา หรือองค์กร ในการพัฒนาสมาชิกหรือบุคลากร เพราะสมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมมีผลงานดีด้วย

สรุปได้ว่า การแนะแนวมีความสำคัญต่อสถานศึกษาและผู้รับบริการในการป้องกัน แก้ไข ช่วยเหลือ ส่งเสริมและพัฒนา กาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมการคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจเลือกทางที่เหมาะสมสำหรับตนเอง และการแนะแนวเป็นกลไกของสถานศึกษาหรือองค์กรช่วยลดปัญหาและความขัดแย้งในสถานศึกษาหรือองค์กร

2.4 การกิจการแนะแนวในระดับมัธยมศึกษา

โกสลด มีคุณ (2544 : 19-35) กล่าวถึงภารกิจการแนะแนวว่ามี 3 ภารกิจ คือ ภารกิจบริหารงานแนะแนว ภารกิจบริการงานแนะแนว และภารกิจวิชาแนะแนวดังต่อไปนี้

2.4.1 ภารกิจบริหารงานแนะแนว หมายถึง การบริหารที่จัดการเพื่อให้งานแนะแนวดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด กระบวนการบริหารตามแนวของกูลิคและเออร์วิค (โกสลด มีคุณ และ เจียรนัย ทรงชัยกุล 2546 : 147 อ้างจาก Gulick & Urwick ,1937) มีส่วนประกอบที่สำคัญ 7 ประการดังนี้

1) **การวางแผน (Planning)** การบริหารงานแนะแนวที่ดี ควรมีการวางแผนการดำเนินงานทั้งระบบขององค์กรและระดับปฏิบัติการ โดยการกำหนดเป็นแผนระยะยาว แผนระยะสั้น ให้สอดคล้องกับเป้าหมายและนโยบายมีความชัดเจน ในแนวทางที่จะสามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างแท้จริง ช่วยให้การบริหารและการปฏิบัติงานแนะแนวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2) **การจัดองค์กร (Organizing)** ควรมีการจัดโครงสร้างบุคลากร ประกอบด้วยบุคคลจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และมีการจัดแบ่งสายงานและความรับผิดชอบอย่างชัดเจนมีสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับปฏิบัติงาน เช่น มีอาคาร มีห้องทำงาน ห้องสำหรับให้บริการให้การปรึกษา มีเครื่องมือเครื่องใช้สำนักงานและกิจกรรมแนะแนวต่าง ๆ เป็นต้น

3) **การจัดบุคลากร (Staffing)** บุคลากรหรือคณะทำงานควรประกอบด้วยคณะกรรมการฝ่ายบริหาร และคณะกรรมการฝ่ายปฏิบัติงาน โดยจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงานบทบาทหน้าที่และควรเป็นผู้รู้และทุ่มเทจิตใจให้กับงานแนะแนวได้อย่างแท้จริง สามารถร่วมมือประสานงานกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) **การอำนวยการ (Directing)** การทำงานด้านนี้ผู้เป็นหัวหน้างานจะต้องมีความสามารถในการวินิจฉัย สั่งการ แนะนำ หรืออธิบายในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แก่ผู้ร่วมงานได้ หัวหน้างานสามารถนำหลักจิตวิทยาและหลักการบริหารมาใช้ในการทำงาน

5) **การประสานงาน (Coordinating)** งานแนะแนวมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันกับหน่วยงานหรือฝ่ายต่าง ๆ หลายฝ่ายทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน ผู้ปฏิบัติงานแนะแนว

จึงต้องมีความสามารถ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคนและทุกฝ่ายทั้งภายในและภายนอก ington เน้นแนวโน้มไปเกี่ยวข้อง

6) การรายงาน (Reporting) หลังจากที่มีการดำเนินการแนบมาแล้ว ควรมีการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติงาน ทั้งกิจกรรมย่อยและกิจกรรมใหญ่เพื่อจัดทำรายงานและ ประชาสัมพันธ์ผลงานรวมทั้งใช้เป็นข้อมูลสำหรับการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนา

7) การบริหารงบประมาณ (Budgeting) ควรมีการสรรหาและจัดเตรียม กองทุนหรืองบประมาณสนับสนุนสำหรับหน่วยงานแนบอย่างเพียงพอและเหมาะสมเพื่อให้ หน่วยงาน เน้นแนวมีทรัพยากรดำเนินงานแนบมาให้บรรลุวัตถุประสงค์และประสิทธิภาพ

ส่วนประกอบทั้ง 7 ประการของกระบวนการบริหาร เรียกรวมกัน โดยใช้อักษรตัวแรกว่า “POSDCoRB” กระบวนการบริหารดังกล่าวเมื่อนำมาใช้ในการบริหาร งานแนบก็สามารถทำได้ทั้ง 7 ประการ”

สรุปภารกิจบริหารงานแนบแนบ ได้ว่ามีส่วนประกอบ 7 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดบุคลากร การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การจัดทำรายงาน และการบริหารงบประมาณ ซึ่งรวมกันเรียกว่า POSDCoRB

2.4.2 ภารกิจบริการงานแนบแนบ โสภณ มีคุณ (2544: 28) กล่าวถึงภารกิจ บริการงานแนบแนบว่า “ภารกิจบริการแนบแนบที่จัดโดยทั่วไปจะมีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับการเห็น ความสำคัญและความพร้อมขององค์กร สถาบันแต่ละแห่ง” สำหรับประเทศไทยใน สถาบันการศึกษามักแบ่งเป็น 5 บริการ ได้แก่ บริการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล บริการสนเทศ บริการให้การปรึกษา บริการจัดวางตัวบุคลากร และบริการติดตามและ ประเมินผล ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

1) การศึกษาและรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล (Individual Inventory Service) เป็นบริการที่ทำการรวบรวม จัดกระทำ และแปลความหมายอย่างเป็นระบบของข้อมูล ที่เกี่ยวกับบุคคล เพื่อความเข้าใจบุคคลแต่ละคน และช่วยให้บุคคลได้เข้าใจและรู้จักตนเองมากขึ้น สามารถเลือกแนวทางการพัฒนาตนเอง หาทางป้องกันและแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งบริการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนี้ ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ดังต่อไปนี้ (จิตตาริ เนตรหิน 2542 :133 อ้างถึงในโสภณ มีคุณ 2544 : 28)

- (1) การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอย่างมีระบบ
- (2) การบันทึกและแปลความหมายของข้อมูลดังกล่าวอย่างมีระบบ
- (3) การนำข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการแนบแนบอย่างมีประสิทธิภาพ

การรวบรวมข้อมูลที่ดี จะต้องมีเทคนิควิธีหรือเครื่องมือ ซึ่งได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม การทดสอบ และแบบทดสอบต่างๆ ผู้ศึกษาจะต้องเลือกใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ ใช้อย่างเหมาะสมและดำเนินการตามขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

2) *บริการสนเทศ (Information Service)* เจียรนัย ทรงชัยกุล (2544 : 60) กล่าวถึงบริการสนเทศว่า “บริการสนเทศเป็นบริการที่สำคัญประการหนึ่งของการแนะแนว ซึ่งมุ่งช่วยเหลือผู้รับบริการสนเทศ ด้วยการรวบรวมและให้ข้อสนเทศที่มีคุณภาพ ในด้านการศึกษา ด้านอาชีพและด้านส่วนตัว – สังคม เพื่อให้ผู้รับบริการสนเทศสามารถนำข้อสนเทศไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมในการตัดสินใจ การวางแผนชีวิต การป้องกันปัญหา และการพัฒนาตน”

3) *บริการให้การปรึกษา (Counseling Service)* วัชรวิ ทรัพย์มี (2544 : 120) ได้ให้ความหมายของบริการให้การปรึกษาไว้ว่า “การให้บริการปรึกษาเป็นสัมพันธภาพระหว่างให้การปรึกษาซึ่งจัดเป็นวิชาชีพที่ได้รับการฝึกอบรมกับผู้รับบริการซึ่งต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้ผู้รับบริการเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและเข้าใจสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ได้ปรับปรุงทักษะในการตัดสินใจ และทักษะในการแก้ปัญหา ตลอดจนปรับปรุงความสามารถในการที่จะให้ตนเองพัฒนาขึ้น ”

การบริการให้การปรึกษามีความสำคัญต่อการแนะแนว เพราะเป็นบริการที่ช่วยให้ผู้เรียนที่ประสบปัญหาหรือต้องการความช่วยเหลือ ได้รับความช่วยเหลือจากผู้ให้การปรึกษา เพื่อช่วยให้บรรเทาหรือขจัดปัญหา หรือช่วยให้ผู้เรียนตัดสินใจได้ในโครงการในอนาคตต่าง ๆ การให้บริการให้การปรึกษาในสถานศึกษา หรือมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ควรมีการจัดตั้งหน่วยให้บริการให้การปรึกษา ซึ่งควรมีผู้ให้บริการให้การปรึกษาซึ่งได้ศึกษามาทางด้านบริการให้การปรึกษาแก่นักศึกษา โดยจัดให้ครอบคลุมบริการให้การปรึกษาด้านการศึกษา อาชีพส่วนตัว – สังคม และมีบริการให้การปรึกษาทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

4) *บริการจัดวางตัวบุคคล (Placement Service)* บริการจัดวางตัวบุคคลเป็นบริการหนึ่งในงานรับผิดชอบของฝ่ายแนะแนวในสถานศึกษา มีหน้าที่ช่วยให้บุคคลได้ดำเนินการตามแผนที่ตนเองวางไว้ทั้งในขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในสถานศึกษา และเมื่อจากสถานศึกษาไปแล้ว

พรพิมล ไวทยานุจร และ นุชลี อุปภัย (2544 : 163) เสนอความหมายของการจัดวางตัวบุคคลว่าหมายถึง “การช่วยให้บุคคลได้ดำเนินการหรือปฏิบัติกิจกรรมหรือการกระทำในสิ่งที่เหมาะสมกับความต้องการ ความตั้งใจ และความสามารถของตนเองอย่างแท้จริง”

ประดินันท์ อุปรมัย และ สมร ทองดี (2545 : 135) กล่าวว่า “บริการจัดวางตัวบุคคลเป็นบริการที่จัดขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้รับบริการแต่ละบุคคลได้ใช้ศักยภาพเต็มที่ ทั้งด้าน

การศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม โดยการช่วยเหลือผู้รับบริการทั้งที่อยู่ในสถานศึกษาตั้งแต่เข้าเรียน จนกระทั่งจบการศึกษา และถ้ามีความเป็นไปได้ก็ควรให้ความช่วยเหลือทั้งผู้ที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถครองชีวิตทั้งด้านการงาน การดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข และเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล”

5) *บริการติดตามและประเมินผล (Follow up & Evaluation Service)*

สมร ทองดี (2544 : 221) ได้ให้ความหมายของบริการติดตามผลว่าหมายถึง “บริการที่จัดขึ้นเพื่อศึกษาผลของการจัดบริการแนะแนวให้แก่ผู้รับบริการทุกบริการ โดยจัดให้ครอบคลุมผู้รับบริการทุกคน ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้ให้บริการแนะแนวทางทุกบริการสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการติดตามผลเป็นแนวทางในการให้บริการต่าง ๆ ได้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการแนะแนวได้มากขึ้น ”

สมร ทองดี (2544 : 245) กล่าวว่า “การดำเนินงานในการติดตามผลและประเมินผล คือการศึกษาผลของการปฏิบัติงานหรือการให้บริการแนะแนวแก่ผู้รับบริการ การติดตามผลในงานแนะแนวจะมุ่งนำข้อมูลที่ได้รับนั้นมาวิเคราะห์และพิจารณาว่าควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนาการให้ความช่วยเหลือผู้รับบริการแต่ละบุคคลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในขณะที่การประเมินผล จะมุ่งเน้นในการศึกษาสำรวจคุณภาพของโครงการแนะแนว หรือสรุปผลการปฏิบัติงานแนะแนวในภาพรวม เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตัดสินคุณภาพหรือผลสำเร็จ จุดเด่น จุดบกพร่องของการแนะแนวที่จัดขึ้น ซึ่งจะเป็แนวทางในการพัฒนาการจัดบริการแนะแนวในอนาคต”

สรุปภารกิจบริการงานแนะแนว ได้แก่ บริการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล บริการสนเทศ บริการให้การปรึกษา บริการจัดวางตัวบุคคล และบริการติดตามและประเมินผล

2.4.3 ภารกิจวิชาการงานแนะแนว ภารกิจวิชาการในงานแนะแนวเป็นงานที่ฝ่ายแนะแนวต้องทำเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้หรือเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ นั่นคือการศึกษาวิจัยและที่สำคัญ คือการนำความรู้วิชาการ โดยเฉพาะที่เป็นความรู้ใหม่ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในงานแนะแนว การดำเนินงานตามภารกิจหลักของงานแนะแนวจะจัดให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและขอบข่ายของงานแนะแนว ในด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัว – สังคม

โกศล มีคุณ (2544 : 39-41) กล่าวว่า “การแนะแนวเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่มีวิชาการเป็นพื้นฐาน การแนะแนวจึงต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ สร้างองค์ความรู้ใหม่ตลอดเวลา องค์ความรู้ที่มีอยู่และองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นใหม่จะเกิดประโยชน์ก็เมื่อถูกนำมาใช้” ดังนั้นภารกิจ

ทางวิชาการของการแนะแนวที่เด่นชัดมี 2 ประการคือ 1) การสร้างองค์ความรู้ใหม่และ 2) การรวบรวมและใช้องค์ความรู้ ดังนี้

- 1) การสร้างองค์ความรู้ใหม่ องค์ความรู้ทางการแนะแนวสร้างขึ้นได้โดยอาศัยการวิจัยเป็นหลัก ดังนั้นควรมีการส่งเสริมให้การทำงานวิจัยเกี่ยวกับงานแนะแนว
- 2) การรวบรวมและใช้องค์ความรู้ การรวบรวมองค์ความรู้ทางการแนะแนวจะมีประโยชน์มากขึ้น เมื่อมีการรวบรวมและจัดเก็บได้อย่างเป็นระบบ หรือจัดทำเป็นฐานข้อมูลและเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย จะทำให้สามารถแลกเปลี่ยนหรือใช้องค์ความรู้ร่วมกันได้

สรุปได้ว่า ภารกิจงานแนะแนว คือ การให้บริการเพื่อส่งเสริมและช่วยเหลือให้ผู้เรียน ได้รู้จักตนเองแก้ปัญหาและปรับตนเองได้อย่างมีความสุข ซึ่งมี 5 บริการคือ งานบริการสำรวจและเก็บข้อมูลผู้เรียน งานบริการให้คำปรึกษา งานบริการจัดวางตัวบุคคลากร และงานบริการติดตามผล

2.5 มาตรฐานการแนะแนว

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ(2546: 1 – 36) ได้กำหนดมาตรฐานการแนะแนว (Guidance Standard) เพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพการแนะแนว เป็น 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านผู้เรียน (มาตรฐานที่ 1 – 4) มาตรฐานด้านกระบวนการ(มาตรฐานที่ 5 – 8) และ มาตรฐานด้านปัจจัย (มาตรฐานที่ 9 – 15) ดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนรู้จักตนเอง รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น และสามารถพึ่งตนเองได้

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีทักษะในการเลือกแนวทางการศึกษาอาชีพและการงานชีวิตและสังคม

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อครอบครัวสังคม และสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานด้านกระบวนการ

มาตรฐานที่ 5 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและบริการแนะแนว

มาตรฐานที่ 6 สถานศึกษามีการบริการจัดการแนะแนวอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานที่ 7 สถานศึกษาสร้างและพัฒนาเครือข่ายการแนะแนวที่เข้มแข็ง

มาตรฐานที่ 8 สถานศึกษาส่งเสริมให้มีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและนำผลมาพัฒนางานแนะแนวอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานด้านปัจจัย

มาตรฐานที่ 9 ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา มีความสามารถบริหารจัดการ
แนะแนว

มาตรฐานที่ 10 ครูแนะแนว มีคุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถและเป็นแกนนำ
ด้านจิตวิทยาการแนะแนว และการให้คำปรึกษาและมีคุณสมบัติวิชาชีพแนะแนว

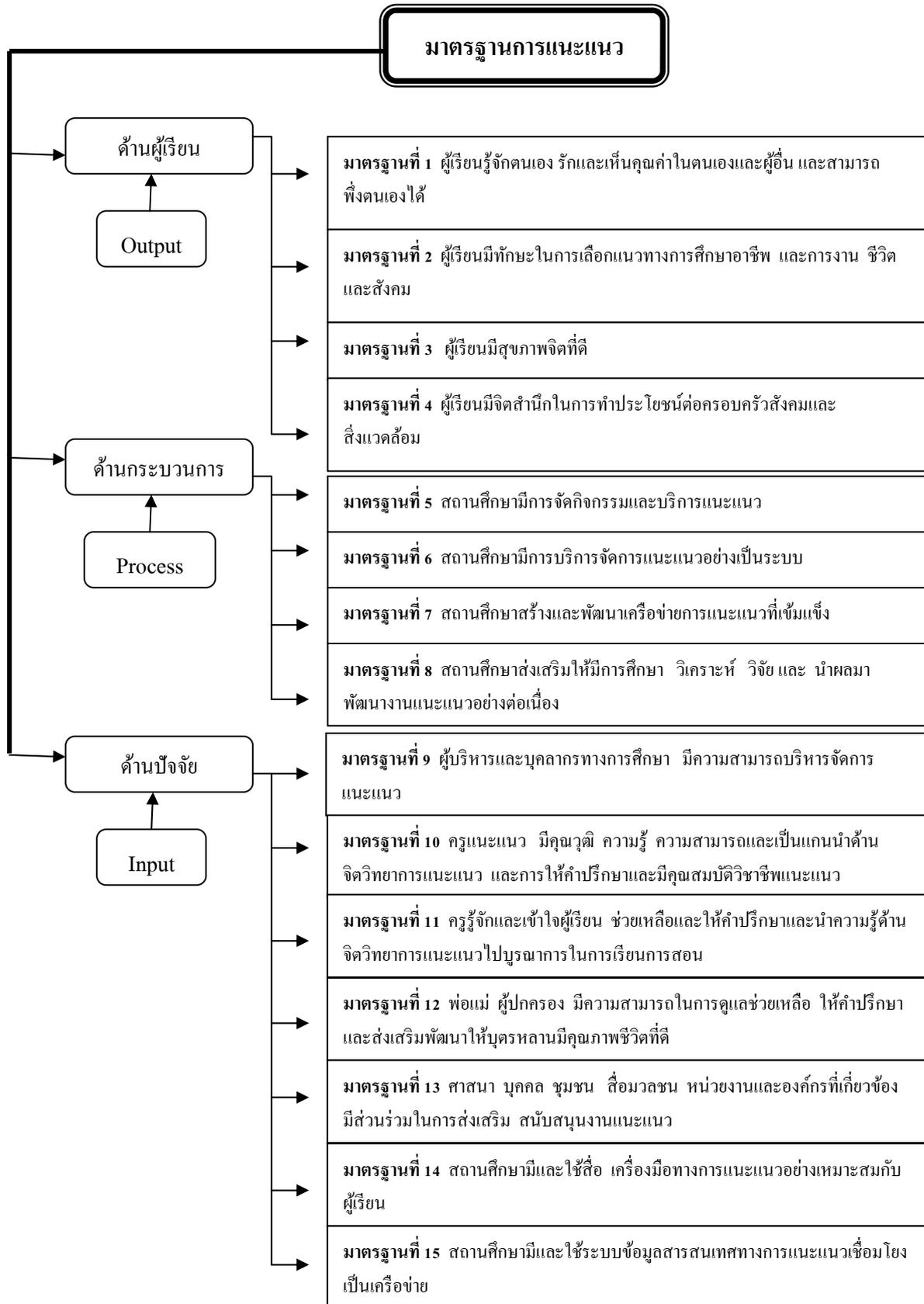
มาตรฐานที่ 11 ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาและนำ
ความรู้ด้านจิตวิทยาการแนะแนวไปบูรณาการในการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 12 พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีความสามารถในการดูแลช่วยเหลือ ให้
คำปรึกษาและส่งเสริมพัฒนาให้บุตรหลานมีคุณภาพชีวิตที่ดี

มาตรฐานที่ 13 ศาสนบุคคล ชุมชน สื่อมวลชน หน่วยงานและองค์กรที่
เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนงานแนะแนว

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีและใช้สื่อ เครื่องมือทางการแนะแนวอย่าง
เหมาะสมกับผู้เรียน

มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีและใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศทางการแนะแนว
เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

ภาพที่ 2.5 แผนภูมิแสดงมาตรฐานการแนะแนวด้านผู้เรียน ด้านกระบวนการ และด้านปัจจัย
ที่มา: มาตรฐานการแนะแนว 2546

สรุปได้ว่า มาตรฐานการแนะแนว (Guidance Standard) ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546) กำหนดขึ้น เป็นกรอบและเกณฑ์ในการตัดสินงานแนะแนวส่งเสริม กำกับ ดูแล ตรวจสอบ และประเมินผลเพื่อประกันคุณภาพการแนะแนว มีมาตรฐาน 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านกระบวนการ และมาตรฐานด้านปัจจัย รวมทั้งหมด 15 มาตรฐาน

3. รูปแบบ

3.1 ความหมายของรูปแบบ

คำว่า “รูปแบบ” หรือ Model เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายหลายอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรูปแบบจะหมายถึงสิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลองสิ่งก่อสร้าง รูปแบบในการพัฒนาชนบท เป็นต้น พจนานุกรม Contemporary English ของ (Longman 1981 : 668) ให้ความหมายโดยสรุปแล้วมี 3 ลักษณะ คือ

1. รูปแบบ หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริงซึ่งเท่ากับแบบจำลอง
2. รูปแบบ หมายถึง สิ่งของหรือคนที่น่าสนใจใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูต้นแบบ
3. รูปแบบ หมายถึง รุ่นของผลิตภัณฑ์ต่างๆ

กู๊ด (Good 1973) ให้ความหมายของรูปแบบไว้ในพจนานุกรม ว่า “รูปแบบ หมายถึง แบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำเป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด เป็นชุดของปัจจัย หรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม”

เยาดี วิบูลย์ศรี (2536: 25) ให้ความหมายของรูปแบบ ไว้ว่า “วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการของตนที่มีต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวใดๆ ให้ปรากฏในลักษณะของการสื่อสารในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง รูปแบบจึงเป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบ หรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่างเป็นแผนผังหรือแบบแผนของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อเนื่องด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ”

สวัสดี สุคนธ์รังสี (2520 :206)และ ทิศนา แจมมณี (2551 : 1) ให้ความหมายรูปแบบว่า หมายถึง “ตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่ง หรือ เป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจ

ปรากฏการณ์” เช่นเดียวกับ สุบรรณ พันธ์วิภาส และชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ (2522 :22 – 23) ใช้คำว่า แบบจำลอง (Model) เท่ากับการย่อหรือเลียนแบบความสัมพันธ์ที่ปรากฏอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยในการจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นและเป็นระเบียบ ส่วน บุญชม ศรีสะอาด (2533 : 19) ให้ความหมายรูปแบบว่าเป็น โครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือระบบต่างๆ

วิลเลอร์ (Willer ,1967 : 15) ให้คำนิยามว่า “รูปแบบ เป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์ โดยอาศัยหลักการของระบบรูปนัย ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างของนิยามความสัมพันธ์และประพจน์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรูปแบบที่มีความเที่ยงตรงจะพัฒนาเป็นทฤษฎีต่อไป”

สโตเนอร์และแวงเคิล (Stoner and Wankle,1967 : 15) Nadler (1980 :72 – 90) เมสคอนและเคโดริ (Mescon and Khedouri, 1985 : 199) ให้คำนิยาม รูปแบบ เป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์องค์ประกอบ ที่เป็นกระบวนการของปรากฏการณ์นั้น ๆ ให้ง่ายขึ้น (อ้างถึงใน คงศักดิ์ สันติพิภพวงศ์ 1988 :12)

สำหรับ ฮอสเซอร์ (Hausser , 1980 : 12) ได้ให้ความหมายที่แตกต่างออกไป โดยที่รูปแบบเป็นสิ่งที่ออกแบบมาเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบและกระบวนการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริง

สรุปว่า รูปแบบหมายถึงแบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือ รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวแทนของโครงสร้างทางความคิด หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญของเรื่องที่ศึกษา

3.2 ความสำคัญของรูปแบบ

นิคม ทาแดง (2536:124 – 125) กล่าวถึงความสำคัญของรูปแบบไว้ดังนี้

1. ความสำคัญต่อการสื่อความหมาย รูปแบบจึงใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายและอธิบายให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจ ทั้งส่วนรวมของระบบและส่วนย่อยที่จะต้องรับผิดชอบ เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่และปฐมนิเทศระบบได้ดี
2. ความสำคัญต่อการแสวงหากระบวนการในการปฏิบัติ รูปแบบโดยปกติมีการกำหนดรายละเอียดในการในการปฏิบัติจริงตามแนวทางที่กำหนดไว้ในระบบ บางกรณีก็ยุ่งยากและอาจผิดพลาดได้ง่าย จึงจำเป็นต้องมีรูปแบบเพื่อปฏิบัติทดลองก่อนปฏิบัติในระบบจริงหรือไม่ ต้องเสี่ยงต่อการผิดพลาดและล้มเหลวได้

3. ความสำคัญต่อการกำกับกระบวนการ รูปแบบเป็นคู่มือในการกำกับและ
 อำนวยการเพื่อให้การบริหารหรือการดำเนินการเป็นไปตามที่กำหนด ทำให้การดำเนินงานไม่เสี่ยง
 ต่อความล้มเหลว

4. ความสำคัญต่อการควบคุมและติดตาม รูปแบบเป็นคู่มือในการทำงาน
 โดยเฉพาะวิถีของผลย้อนกลับที่จะติดตามว่าส่วนใดผิดปกติซ้ำเกินไป หรือเกิดปัญหาขึ้นตรงจุดใด
 ของระบบ

5. ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบ รูปแบบระบบของทุกระบบจึงมีบทบาทเป็น
 แผนผัง และดัชนีชี้้นำผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนาระบบให้เจริญรุดหน้าไปเรื่อย ๆ ไม่หยุด
 อยู่กับที่หรือเสื่อมถอยลงไปตามเวลาการพัฒนาระบบนั้นอาจเป็นการปรับปรุงแก้ไขหรือการ
 สร้างสรรค์เพิ่มเติมขึ้นใหม่ ทั้งระบบหรือบางส่วนของระบบก็ถือเป็นการพัฒนาของระบบนั้น ๆ

โดยสรุปความสำคัญของรูปแบบได้ดังนี้ 1) การสื่อความหมาย 2) การแสวงหา
 กระบวนการในการปฏิบัติ 3) การกำกับกระบวนการ 4) การควบคุมและติดตาม และ 5) การพัฒนา

3.3 ประเภทของรูปแบบ

ประเภทของรูปแบบสามารถแบ่งได้หลากหลายลักษณะที่แตกต่างกันออกไป
 ดังเช่น คีฟส์ (Keeves , 1988 : 561 – 565) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบทางการศึกษาและ
 สังคมศาสตร์ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบอุปมาอุปมัย (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัย
 เทียบเคียงกับปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น
 รูปแบบในการทำนายนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวความคิดมาจากการ
 เปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนจะเข้าระบบเปรียบได้กับน้ำที่ไหลเข้าถัง นักเรียนจะ
 ออกจากระบบเปรียบได้กับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้น นักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียน
 ที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกนอกระบบ เป็นต้น

2. รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อบรรยาย (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษา
 เป็นสื่อบรรยาย หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็น
 โครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ
 เช่น รูปแบบการสอนของ Joyce และ Well (1985) รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน (a model of
 school learning) ของ Carroil (1963 อ้างถึงใน Keeves 1988 : 561) การพัฒนารูปแบบการ
 บริหารการประถมศึกษาจังหวัด ของ สมาน อัสวภูมิ (2537) เป็นต้น

3. รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางการคณิตศาสตร์เพื่อเป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบชนิดนี้นิยมใช้กันทั้งในทางสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

4. รูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิค (Casual Model) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic Model โดยนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพเศรษฐกิจ สังคมของบิดามารดา และสภาพแวดล้อมทางอ้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น

สรุปได้ว่า รูปแบบมีหลากหลายประเภท คีฟส์ ได้แบ่งรูปแบบทางการศึกษา ออกเป็น 4 ประเภท คือ 1. รูปแบบอุปมาอุปมัย 2. รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อบรรยาย 3. รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์ 4. รูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิค โดยนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผล

3.4 รูปแบบเชิงระบบ

อุทัย บุญประเสริฐ (2529: 20) ได้ให้ความหมาย รูปแบบเชิงระบบหรือวิธีการเชิงระบบ (System approach) หมายถึง วิธีการนำเอาความรู้เรื่องระบบเข้ามาเป็นกรอบช่วยในการค้นหาปัญหา กำหนดวิธีการแก้ปัญหาและใช้แนวทางการคิดเชิงระบบช่วยในการตัดสินใจแก้ปัญหา

ก่อ สวัสดิพานิช (อัคราณา : 16) ได้ให้ความหมายของรูปแบบเชิงระบบว่า เป็นกลวิธีอย่างหนึ่งซึ่งใช้ในการวิเคราะห์ การออกแบบและการจัดการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ อย่างสัมฤทธิ์ผลและมีประสิทธิภาพ

เฮนรี เลมาน (Henry Lenman) ได้ให้ความหมายของรูปแบบเชิงระบบไว้ว่าเป็นวิธีการพัฒนาการแก้ปัญหาที่นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้กระทำอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอนอย่างมีเหตุผล

โชเดอร์เบคและคณะ (Schoderbek and Othors, 1990 : 6 – 10) เสนอว่า การแก้ปัญหาในปัจจุบัน จำเป็นต้องมองที่ระบบมากกว่าพิจารณารายละเอียดของแต่ละปัญหา ตัวอย่างการใช้ System Approach ในการแก้ปัญหา ได้แก่ ระบบการขนส่ง ต้องมีการออกแบบระบบทางสัญจรที่ดี ซึ่งจะช่วยลดการสิ้นเปลืองเชื้อเพลิงได้ หรือการออกแบบเครื่องบินที่สามารถบรรจุผู้โดยสารได้จำนวนมาก แต่สนามบินขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมองปัญหาโดยรวมหรือที่เรียกว่า Systems view or Systems Approach

สรุปได้ว่า รูปแบบเชิงระบบหรือวิธีการเชิงระบบ หมายถึง การนำเอาความรู้เรื่องระบบมาวิเคราะห์ ออกแบบ จัดการในการพัฒนาแก้ปัญหาให้บรรลุจุดประสงค์อย่างสัมฤทธิ์ผล และมีประสิทธิภาพ

3.5 การพัฒนารูปแบบ

การพัฒนารูปแบบนั้น คีฟส์ (Keeves , 1988 : 560) ได้กล่าวถึงหลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ

3.5.1 รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (ของตัวแปร) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็มีประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ

3.5.2 รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นกับรูปแบบใดที่สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกต และหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

3.5.3 รูปแบบควรจะต้องระบุ หรือชี้แจงให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

3.5.4 รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่เรากำลังศึกษาด้วย

ในการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ พบว่า การพัฒนารูปแบบนี้ อาจมีขั้นตอนในการดำเนินงานที่แตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ การสร้างรูปแบบ และการหาความตรง ของรูปแบบ ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินงานอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนี้